

Sv. Ignacije Lojolski, *Načela duhovnosti. Autobiografija • Duhovne vježbe • Misli • Duhovni dnevnik • Konstitucije • Pisma*, priredio: Vladimir Horvat, DI, Verbum, Split 2008, 359 str.

Prije nego što prikažemo sadržaj ovog osobito vrijednog djela za duhovni život, za naglasiti je da je riječ o knjizi koja je, kao što i sam priređivač navodi u svome predgovoru, ponajprije antologijski izbor temeljnih tekstova ignacijanske duhovnosti, koje je kroz više godina sastavljao i napisao Ignacije Lojolski. Osim toga knjiga koju je priredio Vladimir Horvat iz Družbe Isusove i za koju je izabrao poticajni naslov *Načela duhovnosti* ustvari je treće, sada ponešto dopunjeno i prošireno izdanje dvaju ranije objavljenih antologijskih izbora koje je također priredio p. Horvat. Učinio je to pred gotovo dva desetljeća [tada doduše pod naslovom *Načela Jezuita* (Beograd, 1987; 1990)], što je, nadamo se, vrlo dobro poznato i našoj javnosti. Kako su, međutim, oba ranija izdanja već odavno rasprodana, pojavila se potreba za daljnjim tiskanjem duhovne literature takve vrste, i to povodom nedavnih i dobro poznatih isusovačkih jubileja (1506–2006), koji se također odnose i na hrvatsku povijest i kulturu. Stoga kao uvod u bolje vrednovanje, kao i razumijevanje trećeg izdanja ove doista znamenite knjige iz područja renomirane klasične katoličke duhovnosti i kulture, donosimo najprije nekoliko odabranih povijesnih činjenica o Ignaciju Lojolskom, kao i Družbi Isusovoj koju je utemeljio.

Naime Ignaciju Lojolskom (1491–1556) bez sumnje pripada ne samo središnje već i izuzetno mjesto, kako u općoj svjetskoj povijesti tako i u hrvatskoj nacionalnoj povijesti, i to iz više razloga. Ponajprije, već je odavna i u nas dobro poznata činjenica da je Ignacije svetac Katoličke crkve, utemeljitelj slavnoga crkvenog reda Družba Isusova, koji je papa Pavao III potvrdio 1540. godine, te da je također i autor glasovite knjižice

Duhovne vježbe. Upravo zbog navedenih činjenica njegovo se ime s poštovanjem spominje u gotovo svakoj općoj ili nacionalnoj povijesti europskih kao i izvan europskih naroda, kultura i civilizacija. Spominje se također i u hrvatskim povijesnim, ali i školskim knjigama, te leksikonima i enciklopedijama. Doduše od vremena krvave Francuske revolucije (izbila krajem 18. stoljeća) te od doba sve agresivnijeg liberalizma u 19. stoljeću, a jednako tako i tijekom 20. stoljeća, kao i u vrijeme drugih brojnih nenarodnih ideologija u drugoj polovici 20. i početkom 21. stoljeća, u nas i jugokomunističkih, Ignacijevo se ime u nekih autora spominje s lažnim i neistinitim tonovima. Važna je pritom i još jedna povijesna činjenica, koju su također zapisale i brojne povijesne knjige, među njima i hrvatske. Naime Ignacije je želio i molio da on i Družba Isusova, koju je utemeljio zajedno sa svojim prvim drugovima, budu odlikovani Isusovim križem, Njegovim porugama i nepravdama koje On i danas nosi u zemaljskoj Crkvi, te da ih smiju dijeliti s Njim, također i po Marijini zagovoru. Ove svete želje izrijekom je stavio i u Konstitucije, a upravo te temeljne dijelove Konstitucija nalazimo u ovoj antologiji, kao i spomenutim ranijim izdanjima. Doduše, njihovi nakladnici nisu isti, ali je za nas važan interes čitatelja za istu knjigu. Međutim, vratimo se još malo povijesti i povijesnim knjigama, osobito na području hrvatske povijesti i kulture. Prema njihovu egzaktnom svjedočenju, ne samo da su za Ignacijeva života prvi isusovci pozivani na hrvatsko tlo (Nikola Bobadilla, suutemeljitelj Družbe, i drugi) već su tada i pojedini hrvatski sinovi ulazili u Družbu Isusovu (Tomo Zdelarić, i drugi). Ovim se činjenicama svi mi, a jednako tako i cijeli naš narod, kao i hrvatska povijest, uvijek možemo sveto ponositi. Osim toga Ignacije je zasigurno znao, posebno i preko hrvatskih isusovaca, za teške i okrutne tursko-osmanlijske prodore u Hrvatsku, i stoga joj je želio pomoći osniva-

njem Kolegija (što je kasnije i učinjeno), a i sam je Ignacijev nećak Ioannes Perez de Loyola u vojnoj službi kralja Ferdinanda I Habsburškog, koji je od godine 1527. i hrvatski kralj, 1537. poginuo južno od Beograda (tada nije u vlasti Srbije) u obrambenim linijama habsburške i europske vojske, u kojoj su hrabro sudjelovali i hrvatski vojnici.

Ignacijeve autorske rukopise, od kojih se neki počinju tiskati već za vrijeme njegova zemaljskog života, i koje je uglavnom p. Horvat upravo u ovoj antologiji objavio pod odabranim skupnim naslovom *Načela duhovnosti*, ovdje ćemo izložiti istim redom kako se, odabirom priređivača, nalaze u djelu koje je pred nama. Tako na prvom mjestu stoji Ignacijeva znamenita knjiga *Autobiografija*, koja je ustvari njegova životna povijest ispričana u trećem licu, odnosno njegovo osobno obraćenje, kao i hodočašće u susretu s brojnim povijesnim činjenicama, ljudima i događajima, uključujući i osnivanje Družbe Isusove, u kojoj sam sebe naziva hodočasnikom — što je ustvari i bio. Za naglasiti je da je *Autobiografija* već mnogo puta objavljivana na brojnim svjetskim jezicima, pa i na hrvatskom. Stoga je i p. Horvat, slično kao i drugi raniji prevoditelji ili pak priređivači, u korist čitatelja, odnosno njima lakšeg i boljeg razumijevanja povijesnih događaja, Ignacijevoj *Autobiografiji* dodao nekoliko sažetih naslova ili podnaslova u liku zasebnih poglavlja, te još u posebnome prilogu i osobito vrijedne bilješke u smislu tumačenja pojedinih činjenica ili događaja. Time je čitateljima učinio veliku uslugu. Budući da se *Autobiografija* smatra jednim od bitnih priručnika za svakoga tko se počinje zanimati za ignacijevsku duhovnost, ali je istovremeno i prvorazredni povijesni priručnik u najširem značenju te riječi, opširnije ćemo se zadržati baš na prikazu njezina sadržaja, nakon što izložimo i ostala poglavlja Ignacijeve pismene ostavštine, naravno, redosljedom koji je uredno

objavljen i u sadržaju knjige koja je pred nama.

Nakon prvog poglavlja u knjizi, odnosno antologiji *Načela duhovnosti*, koje, kako smo kazali, nosi naslov *Autobiografija*, slijedi redom više drugih poglavlja, ustvari dragocjenih knjižica kršćanske duhovnosti, koje su gotovo sve napisane Ignacijevom rukom i do danas sačuvane na latinskom ili pak talijanskom jeziku, a također i na Ignacijevu materinskom španjolskom jeziku. Prema pomno odbranom rasporedu što ga je načinio p. Horvat, slijedi najprije glasovita knjižica *Duhovne vježbe*, kojoj je autor sam Ignacije i koju je papa Pavao III odobrio 1548. godine, dakle prije punih 460 godina. Zatim su tu sačuvani Ignacijevi autorski zapisi, ustvari njegove bilješke mističnih iskustava pod kasnije dodanim naslovom *Duhovni Dnevnik*, od kojih se ovdje donosi odabrani dio s mnoštvom stručnih opaski, koje je priređivač, kako i sam pomno navodi, preuzeo i od drugih autora, i koje svakom čitatelju mogu biti od velike koristi u duhovnom životu. Naravno, jednaka ocjena vrijedi i za glasovite, iz različitih interesa često tražene i čitane *Konstitucije Družbe Isusove*, koje je sam Ignacije sastavljao kroz više godina i uz mnogo suza, molitava i mističnih iskustava.

Ovdje nalazimo samo njihove najvažnije odabrane dijelove, naravno prema izboru priređivača, dakle p. Horvata. Za naglasiti je da su prije deset godina iste Konstitucije u cijelosti prevedene i objavljene na hrvatskome jeziku, također s brojnim i veoma dragocjenim bilješkama i komentarima (Zagreb, 1998). Neka mi također bude dopušteno naglasiti da su sve upravo spomenute Ignacijeve knjižice, kao i one koje ćemo još spomenuti, a nalaze se u sada objavljenoj antologiji, također nastale na temelju Ignaciju darovanih mističnih iskustava, kao i same karizme u Manrezi, Cardoneru i La Storti. Uz to će njegova iskustva, o kojima nam sam dovoljno jasno govori u svojoj *Autobiografiji*, biti od osobito veli-

ke koristi za kršćanski pripremljeno srce i dušu čitatelja koji će ih s ispravnim kršćanskim raspoloženjem uzimati u ruke i njima se služiti. Međutim, Konstitucije će biti od slabe, a možda i nikakve koristi onom čitatelju koji ih bude čitao brzopleto i s pukom znatiželjom.

Prema već spomenutoj kompoziciji antologije Ignacijevih djela, koju je, kako rekosmo, načinio p. Horvat, slijedi poglavlje pod naslovom *Pisma*, a riječ je o pismima koja je Ignacije uputio svojim suvremenicima, bilo suradnicima, bilo pak onima koji su molili njegovu pomoć u duhovnome životu, pa su stoga dragocjena i za nas i našu duhovnu izgradnju. Za ovu je prigodu p. Horvat odabrao pet znamenitih pisama. Najprije su tu dva pisana dvjema uglednim ženama: jedno njegovoj prvoj suradnici gospođi Inés Pascual (Pujol), koja je kasnije postala redovnica, a drugo također njegovoj vrijednoj suradnici, Isabeli Roser. Ako ih budemo pažljivo čitali, prepoznat ćemo da im je, kao i svima drugima kasnije, Ignacije u biti pisao i odgovarao na njihove probleme na temeljima knjižice *Duhovne vježbe te Konstitucija*. Na istim je temeljima pisao i svome dobročinitelju Jakovu Cassadoru, ocima Broétu i Salméronu o načinu postupanja, raspravljanja i razgovaranja u Gospodinu tijekom povjerenih im apostolskih zadaća, zatim portugalskom kralju Ivanu o ondašnjim prilikama, uključujući i progone koje je i sam već bio podnio, te kasnije i brojnim Habsburgovcima, od kojih su neki bili i hrvatski kraljevi, među kojima je i Marija Terezija, kao i mnogima drugima. Danas naime znamo da je za svog života napisao oko 7000 pisama muškarcima i ženama svih staleža i redova: redovnicima, kraljevima i kraljicama, svojoj subraći, imućnima i onima koji to nisu bili, bolesnima i zdravima, žalosnima, i tako redom. Sljedeća zasebna skupina Ignacijevih rukopisa, kojima je p. Horvat ovdje dao skupni naslov *Misli*, ustvari je niz veoma sažetih i poticajnih, ili bolje reći meditativnih uputa, satkanih od jedne ili

dvije rečenice, koje su tijekom stoljeća izabrane iz različitih njegovih spisa, i kao takve, uz već spomenute uvjete u pogledu raspoloženja čitatelja, mogu im biti od velike ili pak manje duhovne koristi. U posljednjem dijelu ove antologije nalazimo još i zasebno poglavlje *Ratio studiorum*, isusovački obrazovni sustav, zajedno s njegovom genezom koju je napisao sam priređivač. Naravno, i ovdje su također samo odabrani dijelovi iz ovoga glasovitog Ignacijeva remekdjela iz područja kršćanske pedagogije, koje je ne samo sazrijevalo kroz niz godina već su ga prvi, kao i kasniji Ignacijevi drugovi, još za njegova života, ali i kasnije, nakon višegodišnjeg provjeravanja u nastavnoj praksi u gimnazijama i na sveučilištima, dopunjavali do konačne redakcije, koja je objavljena krajem 16. stoljeća (1599), premda su određene korekcije u smislu poboljšanja bile moguće i nakon toga. Riječ je o nastavnom radu u gimnazijama i na sveučilištima koja su isusovci osnivali i vodili širom Europe, pa tako i u nas, već od samoga početka 17. stoljeća, i koji je ostao na snazi sve do pred kraj 18. stoljeća, a u nekim svojim bitnostima u pogledu pedagoških i metodičkih obilježja sve do danas. Premda ovdje ne možemo detaljnije ulaziti u njihov sadržaj, ipak se on možda može najbolje sažeto izraziti riječima koje u slobodnoj parafrazi glase: uvijek je bolje spriječiti zla djela i poroke učenika nego ih zbog toga kasnije morati kažnjavati. Nadalje, tražilo se da se za učenike i studente, koji su »nada domovine«, nastavnici, kao i upravitelji domova mole i daju im u svemu dobar primjer. Na kraju iste antologije nalazimo, kao što i dolikuje svakoj dobro uređenoj knjizi, još i sljedeća vrlo korisna poglavlja: *Rječnik pojmova*, *Kronologiju Ignacijeva doba*, u kojoj su usporedo dokumentirani Ignacijev život, povijest Crkve te svjetska povijest. Slijede zatim poglavlja *Važnija bibliografija*, *Kazalo osoba* te *Kazalo pojmova*.

Osim toga, od posebne je i trajne vrijednosti i činjenica da je p. Vladimir

Horvat, kao uvod u svako od spomenutih poglavlja, odnosno Ignacijevih izvornih djela (ili knjižica), napisao i sažeti stručni uvod ili predgovor, a možemo ga nazvati i komentarom poglavlja koje slijedi. Međutim, šteta je što za razliku od ranijih izdanja ova korisno dopunjena antologija Ignacijevih djela nije ukrašena niti jednim likovnim prilogom, koji bi također bili poticajni za svakog čitatelja.

Kao što je spomenuto, u daljnjem prikazu ove antologije zadržat ćemo se nešto opširnije samo na poglavlju *Autobiografija*. Ona je, kako smo rekli, nastala temeljem pripovijedanja samoga Ignacija u trećem licu, koje je vjerno bilježio portugalski isusovac p. Gonçalves de Cámara, i odnosi se na povijest najvažnijih razdoblja njegova života, zajedno s dubokim mističnim iskustvima, kojima je bit Ignaciju darovana karizma za osnivanje Družbe Isusove, i koje postaju dionici svi koji je slijede ili s njom surađuju. Tek nakon dugotrajnih molbi Ignacije je svoju biografiju, ustvari svoj životni put u kojem prepoznajemo kako se od častohlepnog viteza izgrađivao u sveca i mistika, počeo pripovijedati p. Cámaru 1553, i završio 1555. godine, dakle posljednjih godina svoga života, nazivajući sebe *hodočasnikom*, što je ustvari i svaki kršćanin.

Iz već rečenoga vidimo da Ignaciju *Autobiografiju*, kao i njega samoga, nije moguće predstaviti samo s jednoga gledišta. Kao izvorna povijesna knjiga ona nam donosi i niz važnih bilješki o političkim i društvenim događajima prve polovice 16. stoljeća, ali i Ignacijeve odgovore na iste izazove, zajedno s njihovim, pa i njegovim, usponima i padovima, krepostima i porocima; govori o ratovima i miru, o epidemijama, o religioznosti ondašnjih ljudi, o Ignaciju hodočašću u Jeruzalem, čija je iskustva ugradio i u *Duhovne vježbe*, osobito Božićna, ali i druga otajstva iz Isusova života, zatim o vladarima i njihovim problemima, o socijalnom položaju ljudi, o stanju kulture i obrazovanosti, itd. Osim toga sve te po-

vijesne činjenice u svojoj su biti jednake i događajima u ondašnjoj Hrvatskoj, kojima valja pribrojiti već spomenute teške i dugotrajne obrambene ratove s Turcima, u kojima sudjeluju i Ignacijevi poznanici, među kojima su i kralj Ferdinand I Habsburški, a također i njegov već spomenuti nećak Perez de Loyola. Važna je za nas i činjenica da se *Autobiografija* odnosi na vremensko razdoblje od Ignacijeve mladosti u roditeljskoj kući, potom njegove započete slavne plemićke, zatim i vojničke karijere, kao i njezina sloma u ratu s Francuzima kod tvrđave u Pamploni. Zatim su tu i izvorna svjedočanstva o Ignacijevu veoma dugom i mukotrpnom oporavku, tijekom kojega je postupno započeo i njegov novi životni put — put nove vojničke karijere, ali sada u službi Vječnoga Kralja, kako je on rado i često govorio, kojega će kasnije zajedno s njegovim pozivom i svakome od nas ugraditi u već više puta spomenutu knjižicu *Duhovne vježbe*. Kako nam Ignacije sam svjedoči, do toga novog početka i konačno do radikalne promjene hodočasničkoga putovanja i sve potpunijeg predanja Bogu, odnosno bitno drugačije nove službe novome Kralju, koji je za njega i sada živ, ne manje nego nekoć u Palestini, došao je nakon dugog, mukotrnog procesa hodočasničkoga puta obraćenja i sazrijevanja, punog iskušenja. Riječ je o dubokim mističnim iskustvima od kojih su, prema ocjeni mnogih povjesničara Ignacijeva života, najznačajnija ona u Manrezi, kada je obavljao višemjesečne duhovne vježbe, zatim na Cardoneru i u La Storti, kada je bio u otajstvu Presvetoga Trojstva pridružen svome novom Kralju. Na ovim iskustvima, koja su darovana ponajprije njemu, ali i za njegove najbliže suradnike, i to kao sasvim osobiti dar koji zovemo karizma, nastala je Družba Isusova, i na toj istoj Ignacijevoj karizmi ona stoji i danas. Jednom riječi, Družba i danas svjedoči o realnoj stvarnosti Ignaciju darovane karizme koja je i sada među nama i kojom služi Kristu i njegovu tijelu Cr-

kvi, te s kojom smiju kršćanski surađivati svi koji to žele. Njezina je bit služenje vjeri i promicanje pravednosti Kraljevstva u sredini različitih kultura i civilizacija, razvijajući suradnju i dijalog, osobito tamo gdje ljudska potreba i bijeda više i jače viču. Tako isusovci, kao i njihov utemeljitelj, i danas uzimaju najteže probleme i muke svijeta kao svoje, zajedno s Ignacijevim, ali i našim i danas živim Kraljem — Kristom Gospodinom.

Ovdje dakako ne možemo detaljnije iznositi sva Ignacijeva iskustva, koja su pomno, i na korist svima nama zabilježena u *Autobiografiji*, te su, kako je spomenuto, Božji dar ne samo za Ignacija i Družbu već i za cijelu Crkvu, što znači i za svakoga od nas ako to iskreno i valjano želimo. Ipak, u prigodi prikaza sadržaja Ignacijeve autobiografije, neka mi bude dozvoljeno upozoriti na još dvije značajne povijesne činjenice iz njegova života. Nalazimo ih na samom početku *Autobiografije*, najprije pod rednim brojem 2, u kojem Ignacije sam izriekom svjedoči kako su strani, dakle francuski vojnici postupali s njim, teško ranjenim u desnu nogu s prijelomom potkoljenice. Ignacije kaže doslovno, i ovdje naravno u trećem licu: »postupali su s ranjenikom jako dobro s poštovanjem i ljubaznošću.« A nakon izvjesnog oporavka, otprilike dvanaest do petnaest dana kasnije, sam svjedoči i sljedeće: »prenijeli su ga na nosilima njegovoj kući.« Kao što vidimo, učinili su to oni, strani i neprijateljski vojnici. Potrebni komentar o ovim Ignacijevim izvornim riječima, kao i o svima drugim ovdje navedenim činjenicama, koje zasigurno plijene srce i dušu, prepuštam čitatelju knjige. Ipak, navedimo još jedan odabrani primjer iz iste povijesne knjige — *Autobiografije*. Naime između više zapaženih poglavlja u knjizi nalazimo i ono naslova *Razlikovanje dvaju duhova*, koje nam također donosi vrlo koristan i u mnogih uvijek iznova rado čitan pregled povijesti Ignacijeva oporavka, kako tjelesnoga, u smislu izdržljivosti mukotrpnih operacija, kao i

teških bolova u pogledu saniranja teško slomljene i ranjene desne noge, tako i dugotrajnoga i mukotrpnoga procesa liječenja njega samoga — cijeloga njegova bića: duše i tijela. Tako nam primjerice u brojevima 6, 7, i 8. iste *Autobiografije* Ignacije svjedoči kako se osjećao kad je za vrijeme liječenja i oporavka čitao profane i njemu tada, kao i brojnim njegovim suvremenicima, vrlo zanimljive, ali i vrlo zavodljive viteške romane i knjige kojima se hranio i o kojima je nakon čitanja razmišljao. Zatim je također pomno opisao kako se osjećao nakon što je dobio protiv svoje volje u ruke Život Isusov i Živote svetaca, te ih konačno, jer nije imao što drugo, prihvatio čitati te o njima reflektirao — maštao i razmišljao, i postavljao si i sasvim određena pitanja koja su ga neizbježno zaokupljala, ponekad i mučila. Primjerice: »Što ako bih i ja tako postupio?« Ili, »kad su oni mogli, zašto ne bih mogao i ja!?« I sada ono najvažnije, što smatram osobito vrijednim isticanja: pri ponavljanju ovih procesa — čitanja, razmišljanja i kušanja unutarnjih osjećaja nakon čitanja duboko različitih sadržaja, počeo je u sebi osjećati unutarnja prepoznavanja stanja i osobnoga raspoloženja i postupno ih sve bolje razumijevati, potom i razlikovati. Prema mišljenju brojnih povjesničara Ignacijeva života, ali i svjedočanstvu Ignacija samoga, bio je to temeljni i početni korak njegova novoga hodočasničkog puta. Naime pomno se pitao i ispitivao, osluškivao i promatrao koja i kakva sve raspoloženja, praznine, razočaranja, nezadovoljstva ili pak unutarnje utjehe i mir, snagu, radost i duhovni polet osjećao nakon čitanja jedne vrste literature — dakle ondašnjih medija, a koja nakon čitanja i promišljanja druge vrste, Života Isusova i svetaca. Uskoro je počeo sve ozbiljnije shvaćati i razumijevati duboke razlike... Više o tome, kao i glasovitim Ignacijevim razlikovanjima dvaju duhova, koje je kasnije ugradio i u samu knjižicu *Duhovne vježbe*, prepuštam samim čitateljima i njihovoj ustrajnosti pri po-

mnom čitanju te prvorazredne povijesne knjige — Ignacijeve *Autobiografije*, koja će ih zasigurno uvesti u daljnje i radosno življenje ignacijevske duhovnosti.

Stoga dugujemo zahvalnost p. Vladimiru Horvatu DI, a također i nakladniku i njegovu timu za objavljivanje knjige, te svim čitateljima želimo korisno čitanje.

Agneza Szabo

Prof. dr. Ante Vukasović, *Moralni profil osobnosti*, Obiteljski centar Zagreb, Zagreb 2008, 62 str.

Knjiga *Moralni profil osobnosti* profesora dr. Ante Vukasovića, redovnoga sveučilišnog profesora u mirovini, jedinstvena je po svome sadržaju i veoma praktična jer donosi dosta konkretnih savjeta za formiranje moralnosti osobe.

U prvom dijelu autor govori o moralnom profilu osobnosti. Svjestan svojih strahova, ograničenja i drugih nevolja, čovjek se ipak nada da je moguće biti sretan i izgrađivati bolji svijet. Pretpostavka za to je čovjekova moralna zrelost, njegova ljudskost, njegova moralna izgrađenost. »Zdrave društvene odnose mora prožimati načelo čovječnosti« (str. 5), kaže autor na početku svoje knjige. On s pravom tvrdi da termini »individuum ili jedinka« imaju vrlo široko, pretežno biološko značenje, te se mogu odnositi na bilo koje živo biće: na ljude ali i životinje. Jedino je čovjek osoba ili ličnost, samo on posjeduje odlike ljudske osobnosti, »intelektualnu i moralnu izgrađenost« (6).

Čovjek je jedinstven i neponovljiv u čitavom svemiru. Njegovu osobnost autor shvaća kao izgrađenu cjelinu, odnosno određenu strukturu »bioloških, psihičkih, socijalnih i moralnih svojstava, osobina i ponašanja« (7). Spomenuta svojstva čine osobnost čovjeka. On je dakle višeslojna cjelina koja djeluje svrhovito. Tjelesno je, psihičko, društveno ali i duhovno biće. Zahvaljujući duhovnoj dimenziji on je i moralno biće, te po svo-

joj moralnosti nadilazi sva druga stvorenja u svijetu. Po moralnosti čovjek je čovjek. Ako zakaže u svome moralnom djelovanju, zakazuje kao čovjek. Dobro je i potrebno brinuti se za zdravlje tijela i psihe, ali je daleko važnije i potrebnije brinuti se za svoju neumrlu dušu, za moralnu izgrađenost svoga karaktera. Ova knjiga profesora Ante Vukasovića izvrsno je sredstvo u postizanju toga cilja.

Autor s pravom kaže da se čovjek ne rađa kao već formirana ličnost, nego to treba u svome životu postati. »Svaki pojedinac tek treba postati osobnost time što svoju prirodno–biološku djelatnost smisleno–djelatno prevladava i očovječuje (humanizira).« (8) Ako čovjek ne radi na izgradnji svoje ličnosti, ostatak će bezličan ili dvoličan, a kao takav neće moći ostvariti konačni cilj za koji je stvoren i prema kojemu po svojoj naravi teži, a to je punina sreće, ljubavi, radosti i mira. Tek izgrađena ličnost, duhovno osviještana i moralno formirana za odgovoran i savjestan život može postići puninu sreće za kojom s pravom čitavim svojim bićem čezne.

Cilj pravog odgoja jest izgradnja osobnosti odgojenika u svim njenim vrijednosnim doživljajima. Izgrađena osobnost sjeme je dobre budućnosti. »Obilježava je ljubav prema čovjeku, smisao za vrijednosti i ukrašavaju najplemenitija ljudska odličja.« (9) Izgrađena ličnost je cilj prema kojemu čovjek ide tijekom čitavoga svog života. To je proces koji se odvija u tihom sazrijevanju, kao i u vrevi svakodnevnog života.

U drugom poglavlju autor govori o moralnim relacijama i odnosima. On polazi od uvjerljive činjenice da u životu susrećemo dobre i zle ljude. »Dobre obilježavaju dobra svojstva, odlikuju se dobrim odlikama, a zle prepoznamo po lošim moralnim osobinama.« (11) Dobra, kao i loša moralna svojstva očituju se u međuljudskim odnosima. Spomenute moralne relacije odnose se na osobnu discipliniranost, čovjekoljublje, smisao za obiteljski život, socijaliziranost, do-